

Chelminko_1
Karta wywiadu etnograficznego

Metryczka miejscowości		
Powiat	szamotulski	
Gmina	Duszniki	DU_CH_001
Miejscowość	Chelminko	DU_CH_001

Metryczka wywiadu			
Data realizacji	1.05.2013 r. 2.05.2013 r.	Miejsce wykonania	Mieszkanie informatorki
Czas trwania	ok. 2 h	Forma i wielkość	Pliki audio WAV, brak danych
Przeprowadzający	M.C.	Komentarz	

Metryczka informatorów				
Kod	Płeć (K/M)	Wiek	Funkcja społeczna	Komentarz
DU_CH_001	K	66	Przewodnicząca Zespołu Pieśni Ludowej „Radość” w Chelminku	

Informacje etnograficzne		
<i>Tematyka</i>	<i>Pozyskane informacje (ew. cytaty)</i>	
I. Toponomastyka i etnonimy		
Nazwy miejscowości (historyczne; zwyczajowe)	Brak informacji.	
Nazwy lokalne (przysiółków, części wsi, pól, łąk, pojedynczych gospodarstwa)	Brak informacji.	
Nazwy topograficzne (cieków wodnych, stawów, wzniesień, obszarów leśnych, toń wodnych, uroczysk)	Brak informacji.	
Nazwy pojedynczych obiektów przyrody żywej i nieożywionej (pojedynczych drzew i głązów narzutowych)	Brak informacji.	
Endonimy (nazwy własne grup lokalnych i regionalnych)	Brak informacji.	
Egzonimy (nazwy zewnętrzne grup lokalnych i regionalnych)	Na ludność przybyłą ze wschodu mawiano „Lwowiaki”.	
II. Folklor dawny i inne zjawiska kulturowe		
Podania (opowieści) o wydarzeniach lokalnych	Brak informacji.	
Tradycyjne obrzędy (także te związane z tradycjami religijnymi) doroczne		
1.	św. Andrzeja (Andrzejki)/św. Katarzyny (Katarzynki)	U informatorki w domu nie obchodziło się św. Andrzeja.
2.	św. Marcina/11 listopada	U informatorki w domu nie obchodziło się św. Marcina.

3.	Adwent	W czasie adwentu przestrzega postu. Zakazane są potrawy mięsne, można jeść ryby i ser zamiast mięsa.
4.	św. Mikołaja (Mikołajki)	Zarówno gdy informatorka była dzieckiem, jak i gdy jej dzieci były małe przestrzegano zwyczaju, że Mikołaj przynosił prezenty i chował je pod poduszką lub ukrywał w różnych miejscach w domu, a dzieci musiały ich szukać.
5.	Wigilia	<p>Wigilia to święto bardzo rodzinne. Choinkę zawsze ubierały i ubierają dzieci. Tradycyjnie stała ubrana do Trzech Króli, w zależności od tego jaki był to rodzaj choinki, sztuczna stała dłużej, naturalna krócej. Pod biały obrus wkładało się symbolicznie sianko. Łamanie opłatka zaczynała „<i>pani matka</i>”, opłatek rozdawał ojciec, jako gospodarz. Zmawiano modlitwę i rozpoczynano kolację.</p> <p>Na Wigilię w domu informatorki przygotowuje się następujące potrawy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - karp smażony, - karp w galarecie, - barszcz czerwony z uszkami (to tradycja wołyńska, przejęta po ojcu), - żurek z suszonymi grzybami, - makiełki z kluskami lub bułką, - kapusta z grochem lub przetartą fasolą, - kapusta z grzybami, <p>Jej córka obecnie do tych potraw dokłada jeszcze zupę rybną robioną na głowach karpia.</p> <p>Za Gwiazdora przebierał się ktoś z dorosłych, dzieci zanim odebrały prezent musiały powiedzieć wierszyk lub modlitwę. Jeśli nie można było nikogo znaleźć do odegrania roli Gwiazdora to prezenty przynosił Aniołek i dzieci musiały szukać miejsc w których te prezenty były poukrywane. Po kolacji wigilijnej dzieci szły do obory dać opłatek krowie.</p>

		<p>Respondentka nie wie po co, „<i>może żeby ludzkim głosem mówiła</i>”.</p> <p>Na Pasterkę chodzono, gdy warunki na to pozwalały. Jeśli za mocno zasypało to nie szli. Chełminko należy do parafii w Pniewach, czyli do kościoła jest 8 km. W latach 60-tych i 70-tych XX w. zazwyczaj chodzono pieszo.</p>
6.	Pierwsze i Drugie Święto Bożego Narodzenia	<p>Pierwszy i drugi dzień świąt obchodzono podobnie. Rano jedli śniadanie, potem wybierali się do kościoła (w pierwszy dzień świąt tylko wtedy gdy dnia poprzedniego nie udało się pójść na Pasterkę). Na obiad jedli te potrawy, które zostały z Wigilii. Czasem gotowała dodatkowo gołąbki z mięsem mielonym w sosie pomidorowym. Drugi dzień świąt był przeznaczony na odwiedzin rodziny i przyjaciół. Albo do domu informatorki przychodzili goście albo oni szli do kogoś w odwiedziny.</p>
7.	Sylwester/Nowy Rok	<p>W rodzinie informatorki Sylwester był bardzo rzadko obchodzony ze względu na ilość prac gospodarczych (praca w gospodarstwie była angażująca i bardzo ciężka – „<i>24 godziny na dobę ręczna robota</i>”). Czasem w szkole do której chodziły jej dzieci (w Chełmnie) organizowano sylwestrową zabawę dla rodziców.</p>
8.	Trzech Króli	<p>W Trzech Króli szło się do kościoła na Mszę św. i jadło bardziej odświętny obiad. Po domach kiedyś chodzili kolędnicy, ta tradycja kolędowania ustała około 20 lat temu (czyli mniej więcej na początku lat 90 XX w.) Gdy dzieci informatorki były małe, od czasu gdy jej córka była 6-latką (lata 80 XX w.) organizowała im jasełka. Dzieci przebierały się za króli, pastuchów i inne postaci występujące w scenie betlejemskiej i w ramach odtwarzały narodziny Chrystusa. Jasełka odbywały się właśnie w święto Trzech Króli.</p>

9.	Kolędnicy	Kolędnicy chodzili w Trzech Króli, albo dzieci albo dorośli. Przebierali się za tura, aniołka, „ <i>diabółka wysmarowanego sadzą</i> ”. Dzieci dostawały słodczyce, a dorośli „ <i>kielicha</i> ” . ” <i>To było fajne, wesole, teraz już wszystko znikło, ludziom się nie chce. Ze 20 lat temu minęło</i> ”.
10.	MB Gromniczej	W MB Gromniczej wybierano się do kościoła poświęcić gromnicę, którą zapalano w czasie burzy w oknie. Babcia informatorki mówiła, że wtedy „ <i>Matka Boska chroni ten dom</i> ”. Informatorka kontynuuje ten zwyczaj.
11.	Karnawał, tłusty czwartek, koniec karnawału	W karnawale czasem odbywały się jakieś zabawy we wsi, ale to sporadycznie. Na tłusty czwartek piecze pączki, chrusty są za drogie, więc ogranicza się do pączków.
12.	Topienie Marzanny	Nie obchodzi.
13.	Środa Popielcowa	Respondentka przestrzega bezmięsnego postu. Środę Popielcową określa jako „ <i>Zapusty</i> ”.
14.	Śródpoście	Przestrzega bezmięsnego postu w piątki, w jak to określa „ <i>dni nakazane</i> ”.
15.	Niedziela Palmowa	W Niedzielę Palmową wybiera się do kościoła poświęcić palmę, która jest wiązanką z gałązek wierzbowych i bazi. Jej rodzice taką poświęconą palmę wkładali się za obraz „ <i>za świętą rodzinę</i> ”. Mówili, że święta rodzina miała bronić pola przed gradem i wspomagać duże plony. „ <i>Poznaniacy tego nie robią, nie chcą albo zapomnieli</i> ”.
16.	Triduum Paschalne	W tym czasie chodzi do kościoła na wieczorne msze. W wielki piątek i wielką sobotę utrzymuje bezmięsny post; można jeść zupę owocową, placki ziemniaczane, naleśniki z serem, „ <i>ziemniaki z gzikom, pyrki jak to u nas mówią</i> ”.
17.	Wielkanoc (święcenie koszyczka)/Niedziela	W Wielką Sobotę do Chełminka przyjeżdżał ksiądz i święcił pokarmy. Do koszyczka pakowała chleb, szynkę, jajka,

	Wielkanocna	<p>surowego ziemniaka („<i>żeby plony były dobre</i>”), zapalki („<i>żeby były poświęcone, żeby się nie zapaliło</i>”), sól, pieprz. Jajka gotowała i gotuje w łupinkach cebuli (nabierają od ciemnobrązowego do rdzawego koloru) lub w źdźbłach żyta (kolor zielony) lub dawała dzieciom aby same pomalowały. Łupki ze święconych jajek się pali, gdyż nie można wyrzucać poświęconego.</p> <p>W Niedziele Wielkanocną najpierw spożywano śniadanie składające się z produktów z koszyczka. Dodatkowo gotuje żur na wywarze z wędzonej szynki, podawany z jajkiem ugotowanym na twardo i startym chrzanem.</p> <p>Do śniadania podaje też wędzoną kiełbasę.</p>
18.	Poniedziałek Wielkanocny	Tradycyjnie Śmigus Dyngus. Kiedyś, gdy była młoda lanie było takie, że „ <i>ło Matko Boska</i> ”. W ruch szły butelki z wodą, wiadra, a nawet korytka.
19.	Zielone Świątki	W Zielone Świątki chodzi do kościoła na msze. Po południu, po mszy w domu informatorki je się ciasto i pije kawę. „ <i>Żadnych obchodów nie było</i> ”.
20.	Boże Ciało	W Boże Ciało idzie do kościoła na procesję. Po procesji była tradycja, że zabierano do domu brzozę (gałązki) z drogi procesji i z ołtarzy. Te gałęzie utykano na polach dla ochrony zbiorów „ <i>żeby grad nie wybił zboża</i> ”.
21.	św. Jana	Nie obchodzili.
22.	MB Zielnej	Na MB Zielnej pletło się wianki z kwiatów polnych, rozmarynu i różnych ziół. Po poświęceniu tych wianków przywożono je do domu, a gdy uschły palono, gdyż „ <i>święconego się nie wyrzuca</i> ”.
23.	MB Siewnej	Nie obchodzili.

24.	Dzień Wszystkich Świętych/Dzień Zaduszny	Przed Dniem Wszystkich Świętych na cmentarzu należy zrobić porządek, ustawić kwiaty i znicze na grobach. W ten dzień jada na cmentarz pomodlić się za zmarłych, idą na mszę, która odbywa się albo w kościele albo na cmentarzu. W Zaduszki wybiera się sama na cmentarz postawić i zapalić znicze.
25.	Inne tradycyjne wydarzenia doroczne (cykliczne) istotne dla informatora	Brak informacji.
Tradycyjne obrzędy rodzinne i okolicznościowe		
1.	Narodziny i chrzest	<p>Informatorka swoje dzieci rodziła w szpitalu, natomiast ona urodziła się w domu w Chełminku, jej brat „w radlonkach w pyrkach”, natomiast najmłodszą siostrę matka urodziła w szpitalu.</p> <p>Nie wie czy kiedyś się jakoś specjalnie przygotowywały kobiety do porodu, matka jej nie opowiadała, ponieważ kiedyś się o takich sprawach nie rozmawiało, „nie mówiono, nie ostrzegano”.</p> <p>Chrzest odbywał się w kościele po miesiącu od urodzenia dziecka, żeby już trochę „wyrósnięte było”, a przyjęcie z okazji chrztu urządzano w domu.</p> <p>Mówiono, że „jak w kościele dziecko krzyczy to dobry śpiewak będzie”.</p>
2.	Ślub i wesele	Gdy informatorka brała ślub to cywilny odbywał się w sobotę w urzędzie w gminie, a po dwóch tygodniach kościelny. Wesele urządzone w domu rodzinnym, nie prowadzono oczepin. Dom musiał być pusty, wynoszono wszystkie sprzęty, grała orkiestra.
3.	Śmierć i pogrzeb	Gdy zmarła babcia informatorki, pierwszą dobę leżała w domu, na drugą szykowano ją do pogrzebu. Tradycją, kontynuowaną do dziś od kiedy pamięta, jest wspólne odmawianie różańca w

		domu zmarłej/zmarłego. Na różaniec schodzili/schodzą się ludzie z całej wsi. Stawia się zdjęcie zmarłego, zapala przy nim świece, stawia krzyżyki, jedna osoba prowadzi modlitwę, zmawia litanie. Informatorka często występuje w charakterze prowadzącej.
4.	Inne zjawiska	Brak informacji.
Zespoły i tradycje folklorystyczne, śpiewacze, muzyczne, w tym: przeglądy i festiwale oraz twórcy słowa		Brak informacji.
Tradycje kulinarne, w tym: produkt regionalny i lokalny, potrawy świąteczne, przepisy		Tradycyjną potrawą w regionie są pyry z „gzikom”, placki ziemniaczane ucierane – „plindze, oni tu na to gadają” i zupa kartoflana – „oni na to powiadają zupa z myrdyrdą”. Jest to zupa, której składnikami są ziemniaki, warzywa, zaklepywane śmietaną z mąką, a to podawane jest z kluskami. To są potrawy regionalne. Ojciec informatorki, który pochodził z Wołynia gotował inne dania: ciemny zapiekany sos – na patelni palił mąkę, dodawał wodę i śmietanę. Taki sos podawał do „psiochy”. Psiocha to ziemniaki z wodą i mąką, prażone tak długo aż woda wyparowała, gdy tak się stało tłukło się te ziemniaki z mąką i podawano z ciemnym zapiekany sosem.
III. Tradycje rękodzielnicze		
Tradycje wytwórczości rękodzielniczej, sztuki ludowej oraz artystów nieprofesjonalnych		Informatorka zna dwóch artystów nieprofesjonalnych: w Podrzewiu jest rzeźbiarz pan Walerek, który rzeźbi figury z drewna, wózki etc. W Niewierzu pan Nowak – witrażysta, tworzy pucharki witrażowe, witraże do szyb kościelnych etc.
IV. Przejawy religijności tradycyjnej		
1.	Kapliczki i krzyże w miejscowości (okoliczności powstania, rok fundacji,	W Chełminku są dwa krzyże: jeden stary, wzmocniony aby się nie rozpadł. Nie zna jego historii, „jak byłem mała to już stał”. Drugi nowy, postawiony 15 lat temu, przez księdza dziekana

	fundatorzy)	<p>Maciejewskiego, „<i>bo tamten się już walił</i>”.</p> <p>W Chełminku jest jedna kapliczka, u pani Rapowej (ostatnie gospodarstwo po lewej stronie drogi do Mogielnicy). Stawiał ją teść informatorki po wojnie (jej teściowie tam mieszkali), ale ona nie wie dokładnie kiedy i w jakiej intencji.</p>
2.	Miejsca cudowne (święte drzewa, gaje, źródelka)	Brak informacji.
3.	Święte figury, obrazy, rzeźby	Brak informacji.
4.	Miejsca kultu religijnego	W Chełminku jest stary, zniszczony cmentarz poniemiecki, pozostałość po osadnikach, którzy tu mieszkali przed wojną. Cmentarz jest w ruinie, choć gmina deklarowała że zadba, to nikt nic z tym nie robi.
5.	Lokalne tradycje pielgrzymowania	Przed Wielkanocą od starego do nowego krzyża prowadzona jest droga krzyżowa.
6.	Lokalne odpusty	Odpust odbywa się w Pniewach raz w roku, na św. Wawrzyńca, to jest 10 sierpnia. W kościele odprawiana jest msza, potem idzie procesja. Procesja zatrzymuje się przed figurą św. Wawrzyńca. Pod figurą odmawiana jest litania do św. Wawrzyńca, następnie procesja idzie nad jezioro, gdzie śpiewane są pieśni religijne i ludowe.

V. Lokalne uroczystości i obchody świeckie

1.	Dożynki	<p>Obchodzą dożynki gminne. Odprawiana jest Msza, podczas której święcone są wcześniej uplecione wianki. Wianki mają słupki na 3 lub 4 wiązane, każdy jest z innego zboża. Podczas obchodów starosta, starościna, wójt dostają takie wianki, które podają im dzieci. Wójt otrzymuje też bochen chleba, który następnie musi podzielić między zgromadzonych ludzi. Ma to być dobra wróżba, która sprawi że w przyszłym</p>
----	---------	---

		<p>roku będą dobre plony.</p> <p>Podczas uroczystości zespół „Radość” śpiewa dożynkowe piosenki. Piosenki o starości, starościnie, wójcie, plonach.</p> <p>Z repertuaru „Radości” są to na przykład:</p> <p>„Potocz się wianeczku”</p> <p>„Plon niesiemy, plon”</p> <p>„Moja wioska”</p> <p>„Chodziłam po polu”</p> <p>„Oj nie goń mnie Jasiu”</p> <p>„Powiadają ludzie”.</p>
2.	Dni gminy/wsi	Dni Chełminka nie są obchodzone, a o dniach gminy informatorka nie wie.
3.	Lokalne festyny	„Dzień mamy, taty i małolaty” jest to festyn obchodzony z okazji Dnia Dziecka w czerwcu. Odbywa się od 10 lat. Podczas imprezy śpiewa zespół „Radość”, dzieci wystawiają przedstawienia specjalnie przygotowane na tą okazję. Wszyscy się bawią.
4.	Inne (np. organizowane przez szkoły, KGW, Domy Ludowe, Ośrodki Kultury)	KGW corocznie organizuje Dzień Kobiet. Mieszkanki Chełminka spotykają się w swoim gronie, piją kawę, jedzą ciasto. „ <i>Libacje</i> ”.